

GEOGRAFIA I HISTÒRIA

1. Presentació

La vida en societat, la percepció i anàlisi crítica del món actual, complex, plural i canviant, a conseqüència de l'acció humana, social o individual, a través del temps i de l'espai, constitueixen l'objecte principal dels aprenentatges de Geografia i Història. Aquesta matèria, basada en dues disciplines de gran tradició acadèmica, continua el desenvolupament competencial de Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural d'Educació Primària i implica, en aquesta etapa educativa en la qual l'alumnat arriba a l'adolescència, més participació progressiva en aquesta societat, la conformació de la seua identitat individual i social, així com la preparació per a l'exercici de la ciutadania i l'adquisició dels compromisos ètics que comporta. El nostre present afronta reptes com garantir la sostenibilitat del planeta, la globalització i l'increment de les desigualtats, sobre els quals els futurs ciutadans han de ser conscients per a prendre decisions basades en els coneixements històrics i geogràfics i l'esperit crític.

El caràcter integrador i comprensiu de la geografia i la història, tant entre aquestes com respecte de les altres ciències socials, els confereix la capacitat necessària per a contribuir a aconseguir els objectius i les competències establits en el perfil d'eixida de l'alumnat de l'educació obligatòria.

La integració de la geografia i la història suposa, a més, la combinació dels seus mètodes, instruments i estratègies d'estudi en nom del desenvolupament competencial, ja que mobilitza destreses com la localització i la identificació d'informació i de fonts utilitzant eines i recursos d'índole diversa, des dels digitals als més tradicionals, el pensament crític, la comparació i la interrelació de fets.

Totes dues disciplines resulten indispensables per a poder afrontar els reptes que les societats actuals plantegen respecte de la informació. La societat de la hiperinformació sotmet l'alumnat a dos desafiaments importants: saber discernir quina informació és essencial i quina és anecdòtica, i trobar informació veraç davant de falsedats i tergiversacions a les quals cada vegada està més exposat. La geografia i la història aporten les eines necessàries per a poder formar en competència informacional i assumir el repte amb garanties de superació. A més, tant la geografia com la història s'interrelacionen intensament amb la resta de ciències socials i les humanitats, els continguts de les quals promouen a través de la seua presència implícita en el currículum de Geografia i Història, com és el cas de l'economia i la història de l'art.

La geografia, d'altra banda, aporta habilitats per a l'anàlisi i la comprensió de l'espai i la interacció que les societats humanes mantenen amb el medi natural en l'espai físic mitjançant el concepte d'espai geogràfic. Contribueix, per tant, a explicar les transformacions des d'un punt de vista processual, el de la interacció ésser humà-medi natural, des d'una perspectiva crítica i de compromís social enfocada cap a la detecció dels desequilibris territorials i els principals problemes del món actual, buscant solucions sostenibles, solidàries i justes.

La història permet la comprensió de l'evolució temporal dels grups i els individus humans mitjançant la construcció d'explicacions causa-efecte, i contribueix així a la comprensió de la diversitat i la complexitat de l'experiència humana, forjada a través de processos de canvi i de continuïtat.

En conseqüència, tant la geografia com la història fan el present més intel·ligible per a l'alumnat, perquè promouen la seua capacitat d'empatitzar respecte d'altres cultures, fomentant la tolerància cap a les diferències i les actituds d'interès i respecte cap a altres identitats i cosmovisions.

En definitiva, afavoreixen l'enriquiment personal de l'alumnat alhora que faciliten la seua integració i participació social.

D'altra banda, totes dues disciplines, geografia i història, han anat lligades històricament a uns valors humanístics que ara cobren més presència específica tant en el perfil d'eixida com en les competències específiques i en els continguts bàsics. Aquests valors estan relacionats directament amb els desafiaments i els reptes que afronta el món actual, plasmats en els Objectius de Desenvolupament Sostenible: la cultura de la pau, la igualtat de drets entre homes i dones, la crítica a les situacions iniquïes, la sostenibilitat mediambiental, la ciutadania i convivència democràtica i la valoració i la preservació del patrimoni natural i cultural.

En síntesi, aquesta matèria tracta de complir una important funció cívica en harmonitzar els senyals d'identitat del col·lectiu al qual pertany cada individu amb l'entramat de cultures en què es veu immers l'habitant de l'aldea global. Per això, en la mesura que mostra i permet entendre que cap identitat és eterna o impenetrable i que les construccions humanes són peribles, la seua presència en la formació de l'alumnat del segle XXI és fonamental. Només així podrà entendre que el canvi, i no la immutabilitat, és l'essència de l'esdevenidor de la humanitat.

La matèria de Geografia i Història s'estructura en els següents elements curriculars: nou competències específiques, amb la descripció corresponent; les connexions principals d'aquestes competències específiques entre si, amb les d'altres matèries de l'etapa i amb les competències clau; els sabers bàsics, graduats en dos nivells corresponents al final del segon curs i del quart curs de l'etapa; les situacions d'aprenentatge, i, finalment, els criteris d'avaluació, igualment graduats en dos nivells.

2. Competències específiques Geografia i Història

2.1 Competència específica 1

CE 1. Descriure i contextualitzar en el temps i l'espai els esdeveniments i els processos més rellevants de la història pròpia i universal, identificant referents de l'evolució cap a la societat actual i valorant-ne la diversitat

2.1.1 Descripció competència 1

Descriure els fets i els processos històrics més rellevants de manera raonada, ordenada i coherent implica identificar, caracteritzar i relatar els esdeveniments i els processos del passat que, d'acord amb el consens historiogràfic, han tingut més repercussió en el complex i llarg trajecte cap a la conformació històrica de les societats, les cultures, les estructures econòmiques i els sistemes polítics del present, en una escala espacial que, en l'Educació Secundària Obligatoria, s'ampliarà des de la local i regional fins a incloure també l'estatal i la mundial.

En la seua concreció més avançada, aquestes construccions textuais requeriran una aproximació a les principals interpretacions historiogràfiques actuals, així com l'ús de vocabulari i conceptes específics de les ciències socials. L'alumnat haurà de conèixer i ser capaç d'emprar els conceptes més bàsics i fonamentals per a construir el seu propi relat sobre els fets i els processos històrics del passat, sempre a partir de continguts relatius a les propostes aportades pels historiadors.

Així mateix, la comprensió significativa dels esdeveniments i els canvis històrics requereix una adscripció cronològica correcta, tant absoluta com relativa, respecte d'altres fets i processos històrics, i, també, de la seua ubicació en un espai geogràfic determinat per a reconèixer la seua particularitat i integrar-los en un context concret. Per a això, caldrà partir de la comprensió de l'eix temporal de la història universal i de la incorporació a aquest dels esdeveniments i els processos més significatius, així com del reconeixement de la vinculació dels diferents processos històrics amb un espai geogràfic determinat.

Paral·lelament, l'adquisició de referents històrics factuais comportarà la detecció de la diferent importància atorgada a uns fets sobre uns altres per part de la historiografia en diferents moments històrics, d'acord amb els interessos dels actors socials del passat i del present, en el marc del procés de construcció d'un relat històric particular que es deriva d'una escala de valors concreta.

Al final del segon curs de l'etapa, l'alumnat reconeixerà i assumirà que el conjunt dels relats històrics disponibles és el fruit d'una selecció de determinats fets i d'una interpretació personal de qui escriu la història a partir de les fonts o les restes del passat. Paral·lelament, es familiaritzarà amb els conceptes i el vocabulari més bàsics de la matèria.

Al final del quart curs, l'alumnat serà capaç de desenvolupar una visió crítica sobre el diferent grau de rellevància que s'ha atorgat en cada època a determinats fets davant d'uns altres i s'adquiriran nocions bàsiques de les interpretacions historiogràfiques actuals dels principals fets i processos històrics. Igualment, l'alumnat serà capaç d'emprar els conceptes i el vocabulari específics de la matèria en la redacció dels seus propis textos sobre història.

Aquesta competència habilita l'alumnat per a comprendre l'origen i les característiques del seu context social i cultural, per al reconeixement crític de la pròpia identitat i per a la valoració de la diversitat i la pluralitat social, cultural, econòmica i política del seu entorn vital, en una societat globalitzada i complexa que ja no atén fronteres i que requereix una base de sabers socials i culturals àmplia, així com d'actituds obertes i respectuoses amb la diferència.

2.2 Competència específica 2

CE 2. Buscar, identificar i seleccionar la informació referent a fets històrics, geogràfics i artístics a partir de diferents fonts documentals, i fer un tractament correcte quant a investigació, classificació, recollida, organització, crítica i respecte.

2.2.1 Descripció competència 2

Les ciències socials es nodreixen d'una gran quantitat de fonts documentals que asseguren que les seues conclusions són producte d'una investigació científica. Geògrafs i historiadors basen les seues aportacions en l'estudi d'aquests materials. L'alumnat ha de conèixer aquestes fonts per a poder comprendre que el treball dels investigadors socials és fruit del mètode científic i que les seues conclusions busquen sempre la veracitat. Desenvolupar aquesta competència és fonamental per a enfrontar un repte molt important del segle XXI: formar una ciutadania interessada per la informació i crítica amb les fonts que la contenen. Conèixer, usar i interpretar la informació contribuirà a acreïxer el sentit crític de l'alumnat, imprescindible davant l'avanç extraordinari al qual han arribat el món digital i les noves tecnologies. Aquest món permet l'accés immediat a múltiples fonts d'informació, però també exigeix el desenvolupament d'una competència que facilite aquest accés.

L'alumnat serà capaç d'identificar recursos informatius i trobarà el camí per a accedir-hi. Sabrà buscar i seleccionar fonts d'informació, tant digitals com no digitals, entenent aquestes amb una mirada àmplia que comprén des dels gràfics i els mapes de geografia fins al text històric o filosòfic, passant per obres d'art, tant d'arquitectura com de pintura, escultura, fotografia, cinema o còmic. També inclou qualsevol altre tipus de documents que puguin oferir informació valuosa per a les ciències socials com ara estadístiques, línies de temps, caricatures, mapes conceptuals, presentacions, infografies, cançons o novel·les.

En definitiva, la identificació i la distinció d'aquestes fonts ajudarà l'alumnat a diferenciar-les entre primàries i secundàries, a obtenir i avaluar la informació necessària per a ampliar els seus sabers i fomentarà la consulta de documents sobre qüestions històriques, geogràfiques i artístiques amb una postura crítica sobre la veracitat de les seues informacions.

Al final del segon curs, l'alumnat serà capaç d'identificar fonts veraces, classificar-les segons el tipus i extraure'n la informació bàsica necessària per a poder elaborar els treballs d'aula.

Al final del quart curs, l'alumnat durà a terme un treball més complex amb les fonts: la crítica respecte del seu origen, el contrast de la informació que contenen i el respecte al seu tractament quant a qüestions d'autoria; treball que li permetrà començar a construir les seues pròpies conclusions. S'espera que siga capaç d'elaborar documents que les continguen i que es puguin exposar davant del docent i els companys i companyes de classe.

2.3 Competència específica 3

CE 3. Explicar les nocions bàsiques de canvi i continuïtat en la història emprant una perspectiva causal i contextualitzada, reconèixer en el passat l'origen i l'evolució de les qüestions més rellevants del món actual i expressar judicis i opinions sobre el present i el futur.

2.3.1 Descripció competència 3

L'explicació lògica, racional i coherent dels processos de canvi i continuïtat ocorreguts en el passat i en el present exigeix desenvolupar destreses bàsiques del pensament històric. En primer lloc i com a primera aproximació, és necessari que l'alumnat desenvolupe habilitats cognitives d'explicació causal. Per a això, caldrà iniciar-lo en el significat i la diferenciació dels conceptes històrics de causa i efecte, sempre atenent la correlació cronològica i les relacions de prelatió entre aquests com a manera d'assegurar l'adscripció correcta dels fets històrics a una de les dues categories. Es continuarà amb la identificació de determinats fets i processos rellevants del passat com a causes o efectes d'uns altres amb què es relacionen, de manera que l'estudi d'aquestes interaccions concretes permeta comprendre la causalitat sobre el procés de l'evolució històrica de les societats. A més, serà fonamental classificar les causes segons l'àmbit d'acció (natural, social, polític, econòmic, cultural), funció (condicions necessàries, impulsos o desencadenants), duració (en el curt, mitjà o llarg termini) i importància relativa sobre un mateix efecte.

En segon lloc, perquè l'alumnat adquirisca competència en la comprensió i l'avaluació correctes de les decisions dels individus i els col·lectius humans del passat i del present, es requereix adoptar una perspectiva contextualitzada que tinga en compte que les persones van actuar en entorns culturals i socials molt diferents i allunyats en el temps i l'espai del nostre, i condicionades per interessos, expectatives, creences i pràctiques socials que actualment ens resulten alienes. El reconeixement i l'acceptació de les diferències en les mentalitats i les circumstàncies de les persones afavoriran, al principi, el desenvolupament d'actituds de respecte i interès cap a la diversitat cultural i ideològica dels grups humans i, posteriorment, una comprensió millor de la dinàmica històrica.

En tercer lloc, resulta essencial detectar els canvis i les continuïtats en les societats del passat. Per a això serà necessari distingir entre canvi i permanència, així com reconèixer la possible coexistència entre ritme ràpid i lent en el curs històric. A més, aquesta competència es podrà aplicar també a la dinàmica del present que l'alumnat experimenta en la seua pròpia vida.

Al final del segon curs de l'etapa, aquesta competència requerirà de l'alumnat la diferenciació dels conceptes de causa i conseqüència, aplicats a fets històrics de gran rellevància i cronologia ben definida a través dels quals puguin apreciar-se fàcilment les interaccions de causalitat, així com l'habilitat per a reconèixer diferents tipus de causes segons l'àmbit, la funció i la rellevància. Igualment, serà capaç de comprendre que les persones d'altres temps o llocs poden haver actuat o actuen d'acord amb motivacions i patrons de conducta molt diferents dels del context històric i social propi, i haurà desenvolupat actituds de respecte i tolerància cap a altres cultures i cosmovisions.

Al final de l'etapa, l'alumnat haurà aconseguit comprendre i explicar que determinats fets històrics poden ser al mateix temps causa i efecte d'uns altres, en connexions més complexes que afecten múltiples àmbits d'acció. Al mateix temps, serà capaç de debatre sobre les causes i els contextos que han motivat les accions humanes del passat o de contextos allunyats, així com de

formular judicis de valor sobre fets del passat i del present des del respecte i la tolerància cap a les diferències culturals, i manifestar interès per conèixer-les.

En resum, aquesta competència contribueix a la comprensió de les causes i l'estat actual de les qüestions del món contemporani i permet identificar la multiplicitat de factors que expliquen les dinàmiques de canvi social o el manteniment de les estructures existents, en diversos contextos del passat i del present. Habilita l'alumnat per a formar i debatre opinions i judicis de valor sobre problemes socials i polítics, i el capacita per a intervindre responsablement en el seu entorn i per a la comunicació, la tolerància i la valoració mútua entre cultures diferents en el context d'una societat globalitzada.

2.4 Competència específica 4

CE 4. Contrastar les identitats individuals amb les col·lectives, identificar les aportacions decisives en la seua construcció, reconeixent i valorant les actuacions de tolerància i respecte.

2.4.1 Descripció competència 4

Aquesta competència es vincula amb el repte de promoure la diversitat des de la comprensió de la idiosincràsia de l'individu i dels processos de construcció d'identitats col·lectives.

El coneixement de la diversitat personal i cultural implica, inicialment, la capacitat de reconèixer els elements constitutius de la identitat cultural i històrica pròpia, així com de les que són presents en l'entorn. A partir d'això, l'alumnat desenvoluparà una perspectiva crítica i comparada entre les identitats i els seus processos de construcció històrica, des de l'entorn personal i local fins al més global. Per a adquirir aquestes habilitats caldrà analitzar diferents exemples d'experiències col·lectives passades i presents, i els processos que han produït canvis identitaris, tant individuals com col·lectius, al llarg de la història. Paral·lelament, l'alumnat aprendrà a detectar els processos identitaris construïts des de la tolerància i a distingir-los dels que s'han desenvolupat des de l'exclusió de l'altre per a, en conseqüència, valorar, acceptar i defensar les actituds personals i socials implicades en els primers i, al mateix temps, rebutjar les vinculades als segons.

Igualment, aquesta competència implica aprendre a respectar, cooperar i conviure en societats obertes i canviants com són les actuals. Comporta, així mateix, l'interès per conèixer diferents cultures i aprendre'n la llengua i els costums per a poder interactuar amb els seus membres. Per a això, s'abordaran els principis fonamentals que permeten consolidar la convivència, el respecte i la solidaritat, des d'una perspectiva històrica. Al mateix temps, caldrà propiciar que tot l'alumnat, com a individu i com a membre d'una col·lectivitat, es comprometa a exercir la convivència davant de situacions d'iniquitat i exclusió, i siga competent per a proposar vies d'actuació justes i construir contextos de convivència.

Al final del segon curs, l'alumnat serà capaç d'identificar i associar els elements fonamentals de diferents identitats presents en el seu entorn més immediat i de desenvolupar actituds de tolerància. Al final del quart curs, desplegarà capacitats crítiques respecte de la construcció històrica de les identitats col·lectives i dels diferents contextos de tolerància o d'intolerància associats a cada procés. A més, s'espera que formule propostes pràctiques per a afavorir la convivència en el seu propi entorn.

2.5 Competència específica 5

CE 5. Explicar les interrelacions econòmiques fonamentals entre els elements de l'espai físic i les activitats de les societats humanes, així com la seua repercussió en la sostenibilitat.

2.5.1 Descripció competència 5

El coneixement de l'espai geogràfic, entès com la porció de l'espai físic on es desenvolupa la vida i l'activitat humana, es relaciona amb la complexa interacció entre els grups humans i el medi ambient. Aquesta competència, d'una banda, implica analitzar la localització i la distribució de les activitats humanes, especialment les econòmiques, i relacionar-les amb la sostenibilitat. En aquest

sentit, els espais global i local s'han de considerar integrats per a comprendre la degradació que pateix el planeta i l'esgotament dels recursos naturals, així com adquirir consciència de les causes que els provoquen. D'altra banda, aquesta competència permet aprofundir en com les diferents societats i grups humans responen als condicionants que suposen els diferents factors físics.

Al final del segon curs, l'alumnat situarà les activitats econòmiques més rellevants en l'espai geogràfic, detectant els problemes territorials i mediambientals més importants tant a escala global com local. A més, s'iniciarà en la proposta de solucions als problemes locals detectats que afecten el seu entorn més pròxim.

En acabar el quart curs, l'alumnat serà capaç d'explicar les interrelacions entre els grups i les societats humanes i el medi ambient, assumint la irreversibilitat de la majoria dels canvis en el medi físic, els límits del creixement i del consum en un planeta finit, així com la relació entre l'accés als recursos naturals i els conflictes. Així mateix, farà propostes argumentades per a afrontar els problemes detectats anteriorment amb criteris de sostenibilitat.

En definitiva, aquesta competència pretén entendre la vida dels grups humans sobre la superfície terrestre i els seus principals condicionants mediambientals. S'espera que l'alumnat conega l'espai on es desenvolupen les societats, els recursos naturals disponibles i l'ús que se'ls ha donat, ja que això aporta dades sobre el passat i permet distingir les causes d'alguns dels problemes actuals, i se superen així visions etnocèntriques.

2.6 Competència específica 6

CE 6. Contrastar els principals models d'ocupació territorial i d'organització política i econòmica que expliquen la desigualtat entre els éssers humans, tant a escala local com global.

2.6.1 Descripció competència 6

Aquesta competència afronta els desafiaments del segle XXI i la consecució dels Objectius de Desenvolupament Sostenible, específicament els relacionats amb els diferents models d'ocupació territorial i d'organització política i econòmica. La manera com els grups i les societats humanes ocupen l'espai geogràfic i s'hi assenten té una relació molt estreta amb les seues formes d'organització política i econòmica, les quals, al seu torn, condicionen al territori. Aquestes formes d'ocupació poden agrupar-se en una sèrie de models que faciliten el seu estudi i comparació. Aquests models territorials, polítics i econòmics comporten també desigualtats socioculturals enormes, i col·loquen l'alumnat davant de realitats molt diferents i, a vegades, similars a la pròpia.

Alguns valors que interioritzarà l'alumnat amb aquesta competència són el respecte, la cooperació i la convivència amb múltiples cultures en una societat oberta i canviant. La comparació de models de societats diferents mostra a l'alumnat que les desigualtats entre els éssers humans són conseqüència de les mateixes accions humanes, fet que es reflecteix, a més, en una història recent dispar i en molts casos conflictiva. Aquestes desigualtats, conflictes i tensions que es manifesten en el territori generen un accés diferencial als recursos.

L'alumnat entendreà com han influït els canvis històrics en el curs de la societat, i han donat lloc a desigualtats de poder i jerarquies. En aquest sentit, es parlarà atenció a les societats i els col·lectius més desfavorits per les entitats polítiques i econòmiques hegemòniques. Especialment s'atendrà el cas de les dones, silenciades en contextos on predomina la presència masculina. Aquesta competència mobilitzarà la capacitat crítica per a aprofundir en elements com la desigualtat de poder i les jerarquies, els rols femení i masculí, fonamentals no només per a entendre un món passat, sinó per a entendre i gestionar el món actual. Es pretén aconseguir un esperit i una visió crítica sobre paràmetres i relacions socioeconòmiques preestablides, amb implicacions transcendents en la història passada i actual.

Al final del segon curs, l'alumnat identificarà i localitzarà els principals models d'organització política, econòmica i territorial. A més, explicarà com incideixen les diferents entitats polítiques i formes

d'organització econòmica en la vida quotidiana de les persones. També assenyalarà alguns dels principals problemes econòmics i polítics, així com els agents socials que intervenen a escala local, regional, estatal i supraestatal.

Al final del quart curs, l'alumnat exposarà les desigualtats a diferent escala i explicarà de manera crítica com incideixen les polítiques de les diverses administracions territorials en relació amb les dinàmiques de la globalització en la vida quotidiana de les persones, assumint drets i responsabilitats propis de la ciutadania.

2.7 Competència específica 7

CE 7. Donar arguments des d'una perspectiva crítica, fonamentada en coneixements històrics i la geografia sobre problemes socials rellevants, assumir valors democràtics i pronunciar-se en la defensa d'aquests.

2.7.1 Descripció competència 7

A través d'aquesta competència, es pretén que des de la perspectiva crítica que proporcionen la geografia i la història l'alumnat identifique i aborde els principals problemes socials als quals ens enfrontem en l'actualitat, i que valore així l'oportunitat d'intervindre en la resolució. Aquesta competència farà possible que l'alumnat reconega i denuncie problemes socials que l'envolten per a prendre partit en la resolució. Continguts concrets de la matèria, com ara la situació de les dones en la història i en les societats actuals, el funcionament del sistema democràtic, la situació dels drets humans, les desigualtats i les injustícies o els focus de conflicte en el món actual, poden fer l'alumnat més conscient de la necessitat de comprometre's amb la societat. A més, l'ajudaran a participar activament en activitats col·lectives tant en l'àmbit escolar com en el social i desenvoluparà el pensament crític.

Amb aquesta competència s'espera que l'alumnat aconseguisca quatre objectius: la identificació dels problemes, l'argumentació pròpia basada en sabers geogràfics i històrics, interessar-se per la solució i proposar accions concretes per a aconseguir-ho.

Al final del segon curs, l'alumnat serà capaç d'identificar els problemes socials més rellevants de l'actualitat. Problemes que constitueixen els reptes més importants als quals ens enfrontem al començament del mil·lenni: medi ambient, consum, vida saludable, desigualtat i conflictes. Han de ser capaços d'establir relacions entre les accions humanes i l'aparició d'aquests problemes, explicar les causes que en provoquen l'existència i mostrar interès per solucionar-los.

En acabar el quart curs, l'alumnat serà capaç de justificar com les accions que du a terme en l'àmbit personal incideixen directament en els problemes socials rellevants, ja que qualsevol canvi en les nostres accions provoca la millora o l'empitjorament d'aquests desafiaments. Així mateix, proporcionarà arguments propis, fonamentats en la història i en la geografia, sobre els problemes socials més rellevants, i reconeixerà la incidència que la resolució tindrà en la millora de les condicions de vida de les persones. Serà capaç de proposar accions d'acord amb aquests arguments, tenint en compte també els Objectius de Desenvolupament Sostenible.

2.8 Competència específica 8

CE 8. Promoure projectes cooperatius de convivència i participar-hi, prenent com a base la construcció històrica de la Unió Europea, que afavorisquen un entorn més just i solidari mitjançant l'aplicació de valors i procediments democràtics.

2.8.1 Descripció competència 8

Es tracta d'una competència específica transversal i amb un fort component actitudinal, que contribueix a l'educació en valors i té molt a veure amb l'adquisició d'habilitats socials. Per a començar, la geografia i la història faciliten la comprensió de les accions humanes en el temps i en l'espai, i també

l'empatia i la solució de conflictes mitjançant el diàleg. A més, la visió global del món que totes dues disciplines ofereixen permet introduir valors que porten l'alumnat a adoptar una actitud ètica i compromesa en la construcció d'una societat plural i justa.

D'altra banda, participar en projectes cooperatius es relaciona directament amb la mobilització d'habilitats socials. De fet, el treball en equip comporta la interiorització dels principis bàsics de la convivència i de diàleg d'una societat democràtica. A més, l'alumnat assumirà principis i valors inclosius i de rebuig de les situacions de desigualtat o exclusió.

L'exemple de la construcció europea serveix a l'alumnat com a referent d'un projecte cooperatiu actiu i propi, que ha afavorit un entorn més segur i solidari a través de valors i procediments democràtics. Les característiques bàsiques econòmiques, polítiques, culturals, socials i artístiques que defineixen la identitat europea s'interrelacionen i influeixen en la identitat individual de cadascun dels seus ciutadans.

Aquesta competència ja està present en l'Educació Primària i el seu desenvolupament prossegueix en l'Educació Secundària Obligatòria, en la qual l'alumnat interioritzarà l'empatia, la responsabilitat i l'assumpció dels principis democràtics per a la resolució dels conflictes.

Al final del segon curs, l'alumnat serà capaç de denunciar les situacions injustes i d'exclusió, aplicar els principis democràtics i el diàleg i comparar-los amb els que han estat presents en la història d'Europa.

Al final del quart curs, l'alumnat tindrà la capacitat de participar en projectes col·lectius, assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, denunciant les situacions injustes o d'exclusió en relació amb el procés de construcció històrica de la Unió Europea.

2.9 Competència específica 9

CE 9. Identificar l'origen i reconèixer el valor del patrimoni cultural i natural, especialment dels elements geogràfics, històrics i artístics, tant a escala local com global, i participar en l'elaboració i la difusió de propostes que n'afavorisquen la preservació i la valoració.

2.9.1 Descripció competència 9

El patrimoni, cultural i natural, com a llegat del passat transmés de generació en generació, constitueix un bé social comú que ens identifica com a societat en un món globalitzat. Aquesta competència aproxima l'alumnat al descobriment del patrimoni en tota la seua riquesa i diversitat, geogràfica, històrica i artística, i n'impulsa la preservació per a les generacions futures.

Aquesta competència promou la curiositat per la investigació sobre l'origen i la creació dels diferents elements patrimonials, tant als carrers de pobles i ciutats com en les entitats museístiques encarregades de la seua conservació i els paisatges que els envolten. Per aquesta raó, també contribueix al gaudi i la valoració del patrimoni i mobilitza la capacitat d'emocionar-se, reconeixent que les pròpies accions poden tindre conseqüències sobre aquest en l'entorn immediat. Aquesta valoració del patrimoni promourà l'interés per altres cultures, i facilitarà així la interacció amb aquestes. Al mateix temps, fomentarà l'estima per la diversitat patrimonial mundial des d'una actitud més tolerant amb societats diferents de la pròpia.

Amb aquesta competència s'aborda qualsevol tipus d'element patrimonial, tant el més reconegut com el que passa més desapercebut. És important que l'alumnat conega el primer, però també que entenga que el patrimoni més pròxim necessita igualment la nostra estima i el nostre compromís. Una catedral o una escultura famosa formen part del patrimoni com a manifestacions artístiques més reconegudes. No obstant això, és també important transmetre que el patrimoni està format per manifestacions menys reconegudes com ara els paisatges dels parcs naturals, els elements industrials com els molins o manifestacions culturals com les festes. Aquests elements són també part

fonamental de tot aquest conjunt patrimonial que representa cadascuna de les escales administratives i físiques en què viu l'alumnat: municipis, comarques, comunitats, països i continents tenen part d'aquest patrimoni que estem obligats a estudiar, preservar i valorar.

Al final del segon curs, s'espera que l'alumnat siga competent en la identificació d'elements patrimonials, especialment geogràfics, històrics i artístics, tant a escala global com local. A més, elaborarà treballs de síntesi sobre el patrimoni més pròxim, que reconeguen la seua varietat i importància com a element identitari.

Al final del quart curs, l'alumnat serà capaç d'identificar les característiques dels elements patrimonials, i relacionar-les amb estils artístics, època històrica i entorn geogràfic. Així mateix, podrà elaborar i exposar propostes argumentades i basades en els continguts de la matèria que contribuïsquen a preservar el patrimoni, valorar-lo i reconèixer-lo com a bé social.

3. Connexions de les competències específiques

3.1 Relacions o connexions amb les altres CE de la matèria

3.1.1. Connexions competència específica 1

Es relaciona amb la CE 2, relativa al tractament correcte de les fonts documentals i necessària per a obtenir informació fiable sobre els esdeveniments i els processos més rellevants de la història. D'altra banda, es relaciona amb la CE 4, ja que conèixer els fets del passat aporta els referents factuais per a identificar les aportacions a la construcció dels subjectes històrics i les identitats col·lectives, així com amb la CE 9, quant a la seua relació amb el context per a entendre l'origen dels elements patrimonials i apreciar el seu valor i el de la diversitat cultural en què tenen l'origen.

3.1.2. Connexions competència específica 2

Cal destacar la seua relació amb la CE 5, referent a l'ús de fonts cartogràfiques, històriques i estadístiques que ajuden a indagar i explicar les relacions entre el medi físic i les activitats humanes. També es relaciona amb la CE 9, i afavoreix que l'alumnat siga capaç de treballar amb elements geogràfics, històrics i artístics i els considere com a fonts de saber.

3.1.3. Connexions competència específica 3

És destacable la connexió amb la CE 1, ja que els esdeveniments i els processos més rellevants conformen la matèria històrica a partir de la qual es formulen les explicacions que permeten comprendre l'evolució de les societats, els seus canvis i continuïtats fins a arribar a comprendre del present. És també molt clara la relació amb la CE 2 per la necessitat d'identificar i explicar idees que continguin fonts documentals per a formar-se un criteri propi. Aquesta competència es relaciona igualment amb la CE 6 per desenvolupar la capacitat per a avaluar els diferents models d'organització política, econòmica i territorial del present. Finalment, es relaciona amb la CE 7, per la seua anàlisi de situacions històriques de canvi i continuïtat en diferents contextos, per aportar referents històrics que mobilitzaran habilitats per a formar un criteri propi respecte dels problemes socials més rellevants i plantejar propostes de crítica constructiva i de millora en un sentit més just, integrador i equitatiu, bé en el seu entorn més immediat o bé en la societat global.

3.1.4. Connexions competència específica 4

Es connecta amb la CE 1 i amb la CE 3, ja que ambdues poden aportar informació necessària per a identificar l'origen i les causes de la diversitat cultural i identitària de les persones i les societats del present. També enllaça amb la CE 2, ja que fomenta un tractament correcte de les fonts d'informació a què es recórrega, i amb la CE 8, en la mesura que afavoreix l'empatia i la comprensió entre les diferències culturals i identitàries legítimes que conviuen en l'entorn de l'alumnat i en tota la societat. Finalment, també es relaciona amb la CE 9, ja que conèixer i estimar altres identitats i

tradicions culturals contribueix a desenvolupar actituds de reconeixement i respecte per les diferents manifestacions del patrimoni cultural.

3.1.5. Connexions competència específica 5

Es relaciona amb la CE 2, ja que l'ús i el contrast de diferents fonts documentals per a aconseguir informació és imprescindible per a poder explicar les interrelacions entre els elements de l'espai geogràfic. Igualment, està relacionada amb la CE 6 perquè, per a explicar les interrelacions entre els elements de l'espai geogràfic, cal comparar diferents models d'organització política, econòmica i territorial, i identificar diferents activitats humanes en un territori determinat.

3.1.6. Connexions competència específica 6

Enllaça amb la CE 3, ja que per a comparar diferents models d'organització política, econòmica i territorial cal entendre, prèviament, els canvis i les continuïtats que han experimentat en la història. Igualment, entronca amb la CE 5, ja que per a explicar les interrelacions entre els elements espacials s'han de conèixer quines són les activitats humanes en un territori determinat.

3.1.7. Connexions competència específica 7

Es relaciona amb la CE 1, i facilita en l'alumnat la tasca d'explicar els processos i els canvis operats en els problemes que estem estudiant, el reconeixement de causes que els expliquen i l'expressió d'opinions i judicis sobre les qüestions socials del món actual. A més, es vincula amb la CE 3 perquè ajuda l'alumnat a entendre que els problemes socials actuals tenen causes que expliquen la seua aparició i sobre les quals podem actuar.

3.1.8. Connexions competència específica 8

Contribueix a desenvolupar la CE 4, atés que, per a millorar la convivència i afavorir un entorn més just i solidari, cal enaltir les actuacions de tolerància i respecte que hi ha en l'actualitat i hi ha hagut al llarg del temps. Igualment, es relaciona amb la CE 3, per afavorir el plantejament de judicis i opinions fundades en el reconeixement del progrés de les societats humanes.

3.1.9. Connexions competència específica 9

Entronca amb la CE 1, atés que l'alumnat desenvoluparà aquesta competència investigant fets històrics necessaris per a poder interpretar els elements patrimonials amb què interactua. Igualment, podem relacionar aquesta competència amb la CE 3, atés que ajuda l'alumnat a conèixer circumstàncies històriques que es relacionen amb els béns amb què està treballant i que contribueixen a explicar-ne la configuració.

3.2 Relacions o connexions amb les CE d'altres àrees/matèries de l'etapa

La matèria Geografia i Història, pel seu caràcter explicatiu del món social i cultural, manté múltiples connexions o relacions amb altres matèries del currículum, especialment amb les pertanyents al seu àmbit de ciències socials i humanitats, com Valors Ètics i Cultura Clàssica, però també amb les dels àmbits lingüístic (Valencià: llengua i literatura i Llengua castellana i literatura), artístic-expressiu (Educació Plàstica Visual i Audiovisual), i de les Ciències Naturals (Biologia i Geologia).

Les competències de Geografia i Història centrades en la interacció social respectuosa i tolerant (CE 4), la interacció sostenible amb el medi ambient (CE 5), l'argumentació crítica sobre problemes socials i la promoció de la convivència democràtica (CE 7), la justícia i la solidaritat (CE 8), es relacionen amb les competències específiques de la matèria Valors Ètics, que posen el focus en la gestió de les emocions des de la cultura de la pau (CE 2), el diàleg i el debat (CE 1), el compromís amb la sostenibilitat del planeta (CE 7), la lluita contra la desigualtat i la injustícia (la CE 6) i els valors democràtics (CE 5).

Quant a les competències de Geografia i Història, el focus de la qual és la contextualització de fets i processos històrics (CE 1), la cerca i la crítica de fonts històriques, geogràfiques i artístiques (CE 2), l'explicació de l'origen i evolució del món actual (CE 3), les bases històriques de la construcció d'Europa (CE 7) i la valoració del patrimoni cultural (CE 9), es vinculen a les competències específiques de la matèria Cultura Clàssica que subratllen les arrels culturals grecollatines d'Europa (CE 1), així com la seua influència històrica en la configuració sociopolítica europea (CE 2) i el patrimoni cultural llegat pel món grecollatí (la CE4).

La connexió entre les competències específiques de Geografia i Història i les de Valencià: llengua i literatura i Llengua castellana i literatura és total, atés el caràcter instrumental de la llengua i la dimensió social i comunicativa de la primera. Les competències específiques d'aquesta matèria es refereixen, d'una banda, a les destreses lingüístiques bàsiques, com ara la comprensió oral (CE 2), la comprensió escrita (CE 3), l'expressió oral (CE 4) i l'expressió escrita (CE 5). D'altra banda, també se centren en la lectura (CE 8) i en la lectura i la producció de textos literaris contextualitzats, així com en els processos bidireccionals de la interacció (CE 6) i la mediació (CE 7) que es donen en la comunicació.

Les competències de Geografia i Història que tenen a veure amb la contextualització de fets i processos històrics (CE 1), la cerca i la crítica de fonts històriques, geogràfiques i artístiques (CE 2), la interacció social respectuosa i tolerant (CE 4) i la promoció de la convivència democràtica, la justícia i la solidaritat (CE 8) i la valoració del patrimoni cultural (CE 9) es connecten amb les competències específiques de la matèria Educació Plàstica Visual i Audiovisual (EPVA) que analitzen diferents propostes artístiques i els seus contextos socioculturals i el patrimoni (CE 1), desenvolupen una identitat crítica (CE 5) i impulsen l'aplicació de coneixements adquirits a produccions artístiques col·lectives (CE 6).

Les competències de la Geografia i Història relatives a la cerca i la identificació de fonts d'informació fiables (CE 2), l'explicació de l'origen i l'evolució del món actual (CE 3), el contrast d'identitats personals i col·lectives i afavorir actituds de respecte i tolerància (CE 4), la interacció sostenible dels grups humans amb el medi ambient (CE 5), els models d'ocupació territorial (CE 6) i el compromís amb la sostenibilitat del planeta (CE 7) es relacionen amb les competències específiques de la matèria Biologia i Geologia que tenen a veure amb l'anàlisi de situacions problemàtiques reals (CE 2), l'accés a fonts fiables i la utilització crítica del coneixement científic (CE 3), el respecte a la varietat d'identitats de gènere (CE 6), la participació activa en la conservació de les formes de vida i del planeta (CE 7), la prevenció de riscos naturals sobre les poblacions (CE8), l'adopció d'hàbits responsables amb el medi ambient (C 10) i la proposició de solucions a problemes ecosocials (C 11).

Igualment, les competències de Geografia i Història que tenen a veure amb la contextualització de fets i processos històrics (CE 1) i la cerca i la identificació de fonts d'informació fiables (CE 2) es vinculen amb les competències de Física i Química relacionades amb la influència del context social i històric en la construcció del model de ciència (CE 4) i amb la utilització crítica del coneixement científic i de fonts fiables (CE 3).

Finalment, les matèries amb les quals les connexions són menys nombroses. Així, la competència de Geografia i Història centrada en la contextualització de fets i processos històrics (CE 1) es connecta amb la competència específica de la matèria Música relacionada amb l'anàlisi de propostes musicals i corporals de diferents èpoques (CE1). La competència que posa el focus en la valoració del patrimoni cultural i natural (CE 9) es relaciona amb la competència específica de la matèria Educació Física referida a la interacció físicexpressiva i artística amb el patrimoni cultural i natural (CE 4). La competència específica referida a la cerca i la identificació de fonts d'informació fiables (CE 2) enllaça amb les competències específiques relatives a la cerca i l'anàlisi d'informació de la matèria Digitalització (CE 2).

3.3 Relacions o connexions amb les competències clau

	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
CE1	X				X	X		X
CE2	X			X	X			
CE3	X					X		
CE4	X					X		X
CE5			X		X	X		X
CE 6	X				X	X		X
CE 7						X	X	
CE 8						X		X
CE 9						X		X

Les competències específiques de Geografia i Història, matèria centrada en l'evolució temporal i espacial dels grups humans, mantenen relacions especialment rellevants amb les competències clau més vinculades a l'esfera social. Així, quasi totes les competències específiques de la matèria (excepte la CE 2) estan connectades amb la competència ciutadana. 6 de 9 (CE 1, CE 4, CE 5, CE 6, CE 8, CE 9) es relacionen amb la competència en consciència i expressió cultural. 5 de 9 (CE 1, CE 2, CE 3, CE 4, CE 6) connecten amb la competència en comunicació lingüística. 4 de 9 (CE 1, CE2, CE 5, CE 6) amb la competència personal, social i d'aprendre a aprendre. Una competència específica (CE 5) es vincula amb la competència matemàtica i en ciència, tecnologia i enginyeria, el mateix nombre que amb la competència emprenedora (CE 7) i la competència digital (CE 2).

Competències clau del perfil d'eixida de l'alumnat:

- CCL: competència en comunicació lingüística
- CP: competència plurilingüe
- STEM: competència matemàtica i en ciència, tecnologia i enginyeria
- CD: competència digital
- CPSAA: competència personal, social i d'aprendre a aprendre
- CC: competència ciutadana
- CE: competència emprenedora
- CCEC: competència en consciència i expressió cultural

4. Sabers bàsics

4.1 Introducció

La geografia i la història aporten coneixement sobre l'evolució en el temps i en l'espai de les societats humanes. Cal tindre en compte que les competències específiques de la matèria tracten de l'origen i la comprensió de les grans qüestions socials, polítiques, econòmiques i mediambientals del món actual, la cerca i el tractament de la informació en ciències socials i humanitats, el compromís cívic i ètic amb la democràcia i els valors de la convivència, la inclusió i el respecte a la diferència i, finalment, el patrimoni cultural i natural. En aquest sentit, s'ha considerat que, perquè l'alumnat adquireixca i desenvolupe les competències, la selecció dels sabers bàsics havia de realitzar-se segons uns criteris adequats a aquesta finalitat.

Així doncs, el criteri fonamental ha sigut seleccionar aquests sabers en funció de la seua capacitat d'afavorir la comprensió de l'origen i la configuració del món social i cultural actual. En aquest sentit, s'ha prioritzat la selecció de sabers que es refereixen a processos de rellevància més que a fets

puntuals, tractats des d'un enfocament multicausal que aprofundeix en les seues dimensions política, econòmica, social i cultural. Convé destacar la importància atorgada en la selecció als sabers que presenten també una dimensió rellevant de naturalesa procedimental, actitudinal o axiològica, encara que el seu caràcter siga predominantment conceptual. Així mateix, s'ha prioritzat, com a criteri complementari, l'elecció de sabers que posen de manifest connexions rellevants entre l'escala local i la global, amb la finalitat d'afavorir la rellevància dels aprenentatges. De la mateixa manera, s'ha donat prioritat a sabers pròxims a la realitat social i cultural de l'alumnat, així com als que fomenten l'esperit crític, i el compromís ètic i permeten afrontar els desafiaments del segle XXI i el desenvolupament cívic des d'una perspectiva cosmopolita.

Els sabers bàsics es presenten organitzats en quatre blocs. Els tres primers són de caràcter disciplinari i inclouen sabers factuais, conceptuals i procedimentals, mentre que el quart bloc conté fonamentalment sabers de caràcter actitudinal i axiològic, transversals als tres blocs anteriors. Quant a la seqüenciació, els sabers d'història i història de l'art s'ordenen des dels més antics als més recents, i els sabers geogràfics entorn del medi físic i el seu aprofitament i ocupació per les societats humanes. En els quatre blocs, la proposta consisteix a avançar des dels conceptes més senzills i globals als més complexos i detallats.

4.2 Bloc 1: Geografia

SUB-BLOC DE MÈTODES I TÈCNiques DE GEOGRAFIA CE2, CE5	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Metodologies de treball i vocabulari específic de la geografia.	X	X
• Identificació i contrast de fonts de la geografia. Tècniques d'anàlisi i interpretació.		X
• La representació geogràfica de l'espai terrestre. Orientació i escales. Interpretació i elaboració de mapes, imatges i representacions gràfiques.	X	X
• Tècniques bàsiques de cerca i tractament de la informació geogràfica mitjançant les TIC.	X	X

SUB-BLOC DE FONAMENTS DE LA GEOGRAFIA FÍSICA CE2, CE5, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Els moviments de la Terra i els seus efectes (rotació i translació).	X	
• Formes constitutives del relleu.	X	

SUB-BLOC DE FONAMENTS DE LA GEOGRAFIA FÍSICA CE2, CE5, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Principals unitats de relleu i de la xarxa hídrica de la Terra.	X	
• Zones climàtiques i paisatges geogràfics de la Terra.	X	
• Paisatges geogràfics d'Espanya i de la Comunitat Valenciana.	X	

SUB-BLOC DE GEOGRAFIA DEL POBLAMENT I DE LA POBLACIÓ CE2, CE5, CE6, CE7	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Poblament		
• Espai urbà i rural en el món actual.	X	
• L'espai urbà a Espanya i a la Comunitat Valenciana.	X	
• Distribució de la població mundial. Àrees de concentració i despoblació.		X
• Les grans àrees culturals del planeta. La diversitat cultural dels grups humans. Convivència i interculturalitat en un món globalitzat.	X	
Població		
• Creixement poblacional i moviments migratoris. Estructura per edats de la població. Règims demogràfics.		X
• La població espanyola. Evolució i distribució. Contrastos regionals. La població de la Comunitat Valenciana.		X

SUB-BLOC DE GEOGRAFIA POLÍTICA CE2, CE4, CE6, CE8	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Geografia política de les societats. L'estat-nació com a entitat politicoterritorial. Estructura política de l'Estat espanyol.		X
• Integració econòmica, monetària i ciutadana. L'estat del benestar a Europa i les institucions europees.		X
• Les formes d'organització política. Democràcia davant d'autoritarisme.		X

SUB-BLOC DE GEOGRAFIA ECONÒMICA CE2, CE4, CE5, CE6, CE8	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Interacció econòmica amb el medi ambient		
• L'aprofitament econòmic del medi físic: Els principals recursos naturals del planeta.	X	
• Les àrees mundials d'activitat econòmica més importants.	X	
• Els paisatges del sector primari en el món rural.		X
• El sector secundari i l'espai industrial. Recursos energètics i aprofitament de l'energia.		X
• El sector terciari i l'avanç de la terciarització. Xarxes de transport i comunicació i espais turístics.		X
Repercussions de les activitats econòmiques		
• Sostenibilitat i repercussions mediambientals de les activitats econòmiques.	X	X
• Els sistemes econòmics. Economies de mercat i economies centralitzades.		X
• El repartiment desigual de la riquesa mundial. Globalització i dependència. L'índex de desenvolupament humà (IDH) i els	X	X

SUB-BLOC DE GEOGRAFIA ECONÒMICA CE2, CE4, CE5, CE6, CE8	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).		

4.3 Bloc 2: Història

SUB-BLOC DE MÈTODES I TÈCNiques D'HISTÒRIA CE1, CE2	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Metodologies de treball i vocabulari específic historiogràfic.	X	X
• Identificació i contrast de fonts de la Història. Tècniques d'anàlisi i interpretació historiogràfica.		X
• Ubicació espacial i temporal dels fets històrics. El còmput actual del temps històric en la historiografia. Cronologia i periodització.	X	X
• Tècniques bàsiques de cerca i tractament de la informació històrica mitjançant les TIC.	X	X

SUB-BLOC DE PREHISTÒRIA I PRIMERES CIVILITZACIONS CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Origen de l'ésser humà i procés d'hominització. Els primers grups humans caçadors-recol·lectors en la Prehistòria.	X	
• Les societats prehistòriques productores d'aliments. El Neolític i l'Edat dels Metalls.	X	
• Les primeres civilitzacions agràries. Condicionants geogràfics i interpretacions històriques.	X	

SUB-BLOC D'ANTIGUITAT CLÀSSICA, GRÈCIA I ROMA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Grècia		
• La Grècia clàssica: la polis. La democràcia atenesa.	X	
• L'expansió colonial de Grècia al Mediterrani. L'extensió de l'hel·lenisme.	X	
Roma		
• Roma, evolució política i factors de la seua expansió pel Mediterrani.	X	
• El procés de romanització.	X	
• Sorgiment i extensió del cristianisme.	X	
SUB-BLOC D'EDAT MITJANA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Crisi i desaparició de l'Imperi Romà.	X	
• Els pobles germànics i l'inici de l'Edat Mitjana.	X	
• Sorgiment i expansió de l'islam.	X	
• El feudalisme a Europa entre els segles XI i XII: política, societat i economia.	X	
• El renaixement de les ciutats a Europa entre els segles XIII i XV: política, societat i economia.	X	
• Al-Àndalus: política, societat i economia. La vida quotidiana a les ciutats musulmanes.	X	
• Els regnes cristians peninsulars durant l'Edat Mitjana: panoràmica general i evolució territorial. La vida quotidiana a	X	

SUB-BLOC D'EDAT MITJANA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
les ciutats cristianes. El Regne de València.		
<ul style="list-style-type: none">Les persones invisibilitzades en la història: dones, esclaus i estrangers. Les dones en la prehistòria, la història antiga i medieval.	X	

SUB-BLOC D'HISTÒRIA MODERNA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
<ul style="list-style-type: none">Renaixement. Humanisme i crisi religiosa. Reforma i Contrareforma. L'enfortiment del poder monàrquic a Europa.		X
<ul style="list-style-type: none">L'expansió mundial europea. La colonització d'Amèrica.		X
<ul style="list-style-type: none">La revolució científica. El segle de les llums: absolutisme monàrquic i Il·lustració.		X
<ul style="list-style-type: none">Crisi de l'Antic Règim. La Revolució Francesa, altres revolucions liberals i les seues repercussions.		X

SUB-BLOC D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
El segle XIX		
<ul style="list-style-type: none">Revolució Industrial i industrialització: canvis socioeconòmics a Europa a l'inici del segle XIX.		X
<ul style="list-style-type: none">Liberalisme i nacionalisme. Revolucions i nous estats nacionals a l'Europa del segle XIX.		X
<ul style="list-style-type: none">La segona Revolució Industrial. L'imperialisme colonial.		X
<ul style="list-style-type: none">La construcció i la consolidació de l'estat liberal a Espanya. Societat i economia de l'Espanya del segle XIX.		X

SUB-BLOC D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
El segle XX		
• La crisi de la Restauració a Espanya, la dictadura i la Segona República.		X
• Causes i conseqüències de la Primera Guerra Mundial. La Revolució Russa.		X
• L'Europa d'entreguerres i la crisi del 29. Causes i conseqüències de la Segona Guerra Mundial. L'Holocaust.		X
• El món després de la Segona Guerra Mundial: la guerra freda i la descolonització d'Àsia i Àfrica.		X
• El procés històric de construcció de la Unió Europea.		X
• La Guerra Civil i la dictadura franquista.		X
• La Transició. L'Espanya de la democràcia. La memòria democràtica.++		X
• El moviment feminista: les quatre onades de la lluita per la igualtat de gènere. Dones de la història moderna i contemporània.		X
• El món després de la caiguda del mur de Berlín. El segle XXI.		X

4.4 Bloc 3: Història de l'Art

SUB-BLOC DE MÈTODES I TÈNCIQUES DE LA HISTÒRIA DE L'ART CE1, CE2, CE3, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Metodologies de treball i vocabulari de la història de l'art.	X	X
• Identificació i contrast de fonts de la història de l'art.		X

SUB-BLOC DE MÈTODES I TÈNCIQUES DE LA HISTÒRIA DE L'ART CE1, CE2, CE3, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Tècniques d'anàlisi i interpretació.		

SUB-BLOC DE L'ART DE L'ANTIGUITAT I DE L'EDAT MITJANA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
Art prehistòric i antic		
• L'art en la prehistòria. Art rupestre i megalitisme.	X	
• Les principals tipologies arquitectòniques de la civilització egípcia (mastabes, piràmides i temples) i de les civilitzacions mesopotàmiques (zigurat).	X	
• Realitzacions més rellevants de l'art grec clàssic i hel·lenístic: l'escultura i el temple grec.	X	
• L'art a Roma. La construcció civil romana: temples, teatres, amfiteatres i circs.	X	
Art medieval		
• L'art romànic: el temple, la pintura i l'escultura.	X	
• L'art gòtic: el temple, la pintura i l'escultura.	X	
• Aportacions principals de l'art islàmic.	X	

SUB-BLOC DE L'ART DE L'EDAT MODERNA I CONTEMPORÀNIA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• L'art renaixentista italià. Característiques principals i obres		X

SUB-BLOC DE L'ART DE L'EDAT MODERNA I CONTEMPORÀNIA CE1, CE2, CE3, CE4, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
més representatives.		
• L'art barroc a Europa. Característiques principals i obres més representatives.		X
• Art dels segles XVIII i XIX. Academicisme enfront de Romanticisme.		X
• La ruptura de la tradició artística: l'impressionisme i les avantguardes històriques.		X
• Moviments artístics posteriors a la Segona Guerra Mundial.		X

4.5 Bloc 4: Compromís Social i Cívic

SUB-BLOC D'EXERCICI DE LA CIUTADANIA CE4, CE5, CE6, CE7, CE8	1r i 2n curs	3r i 4t curs
• Tècniques bàsiques d'alfabetització informacional en geografia i història.	X	
• Aprofitament crític de les tècniques d'alfabetització informacional en geografia i història.		X
• Valors, drets i deures de la ciutadania democràtica. Diàleg i empatia com a instruments de resolució pacífica de conflictes.	X	
• Hàbits democràtics. Exercici dels drets i els deures de la ciutadania. Instruments per a la resolució pacífica de conflictes. Defensa i pràctica activa.		X
• Detecció i rebutjament de les situacions socials iniques i injustes en el món actual i en la història antiga i medieval.	X	

SUB-BLOC D'EXERCICI DE LA CIUTADANIA CE4, CE5, CE6, CE7, CE8	1r i 2n curs	3r i 4t curs
<ul style="list-style-type: none">• Detecció i rebuig de les situacions socials iniquès i injustes en el món actual i en la història moderna i contemporània.		X

SUB-BLOC DE SOSTENIBILITAT CE5, CE6, CE7, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
<ul style="list-style-type: none">• Actuacions personals de respecte al medi ambient: reutilitzar, reciclar, reduir.	X	
<ul style="list-style-type: none">• Hàbits personals de vida i consum per al compromís amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible.		X
<ul style="list-style-type: none">• El desafiament de la reducció de les desigualtats socials i econòmiques en el món actual.	X	
<ul style="list-style-type: none">• Les bases de la solidaritat internacional. La cooperació i l'ajuda al desenvolupament.		X

SUB-BLOC D'IDENTITAT I PATRIMONI CE4, CE8, CE9	1r i 2n curs	3r i 4t curs
<ul style="list-style-type: none">• Reconeixement de la identitat cultural pròpia. Convivència i respecte de les diferències culturals i identitàries.	X	
<ul style="list-style-type: none">• La resiliència i la pràctica de la tolerància activa. Els valors de l'europisme i la ciutadania europea.		X
<ul style="list-style-type: none">• Reconeixement del valor identitari del patrimoni cultural i natural i el compromís amb la seua preservació com a herència irrenunciable de l'ésser humà.	X	
<ul style="list-style-type: none">• La valoració i el gaudi del patrimoni com a bé social i identitari.		X

5. Situacions d'aprenentatge

Les competències específiques de la matèria de Geografia i Història i la seua contribució al desenvolupament de les competències clau mobilitzen sabers sobre l'evolució de les societats humanes en el temps i sobre l'espai geogràfic en què es desenvolupen les seues activitats. En aquest enfocament competencial, l'adquisició i el desenvolupament d'aquestes competències específiques pretén que l'alumnat comprega el món on viu, i l'habiliten perquè se situe en el seu propi context social i es forme una consciència ciutadana que li permeta interactuar en aquest de manera activa, crítica, responsable i sostenible en una societat cada vegada més diversa i canviant.

Durant aquesta etapa educativa, l'alumnat entra en l'adolescència, un nou estat maduratiu essencial en l'articulació d'un primer projecte de vida. En aquest sentit, la consecució de les competències específiques de l'àrea suposa una ampliació dels sabers, un aprofundiment en el seu caràcter interdisciplinari i multidisciplinari, així com més capacitat de relacionar l'escala global i local. Totes aquestes capacitats han d'orientar-se a l'aplicació pràctica perquè contribuïsquen a aquest projecte de vida inicial.

La presència d'aquesta matèria en el currículum es justifica pel seu enfocament crític, humanístic i el seu arrelament acadèmic i docent. A més, els valors humanístics relacionats amb les humanitats i les ciències socials, i més concretament amb la geografia i la història, contribueixen a promoure posicionaments ètics clars sobre els desafiaments del segle XXI, com el compromís ciutadà en l'àmbit local i global, la valoració de la diversitat personal i cultural, el compromís davant de situacions d'iniquitat i exclusió, la resolució pacífica dels conflictes, l'acceptació i el maneig de la incertesa, el respecte al medi ambient o el compromís amb la preservació de l'herència social que suposa el patrimoni en les seues múltiples tipologies.

Des del punt de vista didàctic, cal tindre en compte que en aquesta etapa l'alumnat comença a desenvolupar un pensament abstracte i una actitud crítica i reflexiva sobre les seues experiències i el seu entorn. Per això, les situacions d'aprenentatge idònies per al desenvolupament i l'assoliment d'aquestes competències es fonamenten en els principis constructivistes, és a dir, es parteix del que ja coneix l'alumnat per a avançar i incorporar els nous aprenentatges de manera significativa. Així mateix, és fonamental comprovar el grau d'adquisició d'aquests aprenentatges i de connexió amb les experiències individuals de l'alumnat, incorporant com a part de les situacions d'aprenentatge espais i temps per a la reflexió, el debat de punts de vista i l'autoconsciència de l'aprenentatge.

Dins d'aquest marc constructivista, les metodologies que afavoreixen especialment la implementació de les competències específiques són les de l'aprenentatge cooperatiu, l'aprenentatge basat en projectes, l'aprenentatge basat en problemes, la indagació col·lectiva, l'estudi en profunditat de casos, l'aprenentatge dialògic, les simulacions i els jocs de rol o els debats sobre processos oberts.

Aquestes metodologies prioritzen els processos d'aprenentatge de cooperació entre iguals, que afavoreixen la motivació, l'autonomia i la reflexió, i estan orientats a connectar amb les experiències individuals de l'alumnat en altres àmbits de l'aprenentatge escolar i de fora de l'escola. A més, permeten la integració d'activitats de tipus molt diversos, fet que facilita i afavoreix l'aplicació pràctica i immediata dels continguts de la matèria i, per tant, de l'adquisició o el desenvolupament de les competències.

Ateses les característiques de l'àrea, les de l'alumnat i les metodologies esmentades, es recomana utilitzar una sèrie de criteris per a dissenyar i desplegar les activitats d'aprenentatge orientades a promoure i afavorir l'assoliment de les competències. De manera general, les activitats d'aprenentatge haurien de:

- Afavorir la mobilització de sabers interdisciplinaris implicats en l'adquisició de diverses competències específiques.
- Presentar a l'alumnat els aprenentatges en forma de reptes, jocs i problemes, i augmentar així la motivació per aprendre.
- Utilitzar la perspectiva coeducativa i inclusiva en el treball dels sabers, proporcionant més visibilitat a les dones en les ciències socials i les humanitats.
- Fomentar la capacitat de treball individual i en equip, a més de l'esforç, com a elements essencials del procés d'aprenentatge. El treball cooperatiu hauria de ser prioritari en el desenvolupament de l'àrea, entenent l'aula com a microsocietat de la qual forma part l'alumnat.
- Promoure la creativitat i l'aportació crítica del mateix alumnat en les seues realitzacions.
- Recórrer als elements patrimonials i culturals més pròxims a la realitat de l'alumnat com a punt de partida per a la proposta de tasques.
- Aprofitar les possibilitats de l'entorn com a recurs educatiu.
- Utilitzar el potencial de les tecnologies de la informació i la comunicació de manera adequada i responsable.
- Afavorir l'aplicabilitat dels aprenentatges adquirits a l'aula de ciències socials a altres contextos.

De manera més específica, des de l'àrea seria recomanable dissenyar activitats dels tipus següents:

- Activitats d'indagació, sobretot les que impliquen un treball de camp, cerca i tractament d'informació rellevant a través de les fonts tradicionals i l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació, i les que afavoreixen el treball cooperatiu situant l'alumnat com a protagonista del seu propi procés d'ensenyament i aprenentatge.
- Activitats de foment de la lectura i l'escriptura a través d'obres literàries, documents històrics i articles periodístics i científics sobre fets històrics i geogràfics concrets.
- Activitats d'elaboració, anàlisi i tractament d'eixos cronològics, textos, mapes, gràfics i estadístiques històriques i geogràfiques.
- Activitats que permeten explicar als altres el resultat de les tasques i argumentar-ho de manera tant oral com escrita.
- Activitats de reflexió que connecten els continguts amb experiències i sentiments personals de l'alumnat que han tingut lloc en altres contextos.
- Activitats dialògiques i de debat, complementàries o independents de les anteriors, en les quals l'alumnat puga expressar opinions personals crítiques i constructives, contrastar elements o dubtes sobre els continguts geogràfics o històrics, i mobilitzar la capacitat d'argumentació mitjançant el llenguatge verbal.

L'avaluació de les competències específiques es realitza mitjançant els criteris d'avaluació que permeten valorar de manera apropiada el nivell de desenvolupament competencial aconseguit per l'alumnat, tant quant als processos com als resultats. En conseqüència, és aconsellable utilitzar més d'una mena d'instrument d'avaluació, especialment incorporant els que no siguen exclusivament unidireccionals i que afavorisquen la implicació de l'alumnat en el seu propi procés d'aprenentatge, com la coavaluació i l'autoavaluació, i per a això s'utilitzaran instruments concordes amb aquest objectiu, com ara les rúbriques.

6. Criteris d'avaluació

Criteris d'avaluació CE1. Descriure i contextualitzar en el temps i l'espai els esdeveniments i els processos més rellevants de la història pròpia i universal, identificant referents de l'evolució cap a la societat actual i valorant-ne la diversitat.

SEGON CURS	QUART CURS
1.1. Construir un relat cronològicament ordenat i coherent sobre fets i personatges rellevants del passat i sobre la seua relació amb el present.	3.1. Construir un relat o una síntesi, cronològicament ordenada, coherent i emprant la terminologia adequada, sobre fets, processos i personatges rellevants del passat i la seua relació amb el present.
1.2. Reconèixer la diferent rellevància atorgada a uns fets històrics sobre uns altres en diferents moments del passat i en el present.	3.2. Aportar possibles motius sobre la diferent rellevància atorgada a uns fets històrics sobre uns altres en diferents moments del passat i en el present.
1.3. Manifestar interès i respecte per la diversitat històrica i cultural de les societats humanes.	3.3. Debatre sobre situacions històriques d'intolerància i formular arguments que fomenten la tolerància i el respecte cap a la diversitat històrica i cultural de les societats humanes.

Criteris d'avaluació CE2. Buscar, identificar i seleccionar la informació referent a fets històrics, geogràfics i artístics a partir de diferents fonts documentals, i fer un tractament correcte quant a investigació, classificació, recollida, organització, crítica i respecte.

SEGON CURS	QUART CURS
2.1. Comparar la informació obtinguda amb les seues idees prèvies, i bandejar possibles prejudicis.	2.1. Contrastar la informació seleccionada per a comprendre fets històrics, geogràfics i artístics procedent de diferents fonts amb la provinent d'organismes oficials o emissors de prestigi reconegut.
2.2. Seleccionar i utilitzar la informació més rellevant per a explicar determinats fets històrics, geogràfics i artístics que continguén diferents fonts documentals.	2.2. Identificar i rebutjar prejudicis i estereotips identificant opinions no fonamentades en fets i sabers i comparant-les amb informació obtinguda a partir de fonts fiables.
2.3. Identificar la informació que contenen diferents fonts documentals de fets històrics, geogràfics i artístics.	2.3. Utilitzar la informació que contenen diferents fonts documentals per a explicar fets històrics, geogràfics i artístics relacionant-los amb la seua època.
2.4. Formular i comunicar les seues pròpies conclusions sobre fets històrics, geogràfics i artístics, i representar-les d'una manera textual,	2.4. Formular i comunicar de manera textual, gràfica o audiovisual conclusions i valoracions pròpies sobre fets històrics, geogràfics i artístics,

gràfica o audiovisual.	mostrant un domini adequat dels conceptes i la metodologia de treball d'aquest àmbit de coneixement.
------------------------	--

Criteris avaluació CE3. Explicar les nocions bàsiques de canvi i continuïtat en la història emprant una perspectiva causal i contextualitzada, reconèixer en el passat l'origen i l'evolució de les qüestions més rellevants del món actual i expressar judicis i opinions sobre el present i el futur.

SEGON CURS	QUART CURS
3.1. Reconèixer causes i conseqüències respecte dels fets i els processos històrics més rellevants de diferents èpoques.	3.1. Explicar les dinàmiques de canvi i continuïtat en els processos històrics més rellevants de diferents èpoques identificant relacions causals complexes i entre factors de diferent àmbit.
3.2. Contextualitzar i valorar decisions històricament rellevants preses per persones representatives del passat, tant en el context propi com en altres contextos socials, polítics i culturals.	3.2. Contextualitzar i valorar decisions preses per persones del passat i/o de contextos socials, polítics i culturals diferents del propi, i debatre sobre els motius de les seues accions.
3.3. Produir opinions i manifestar actituds de tolerància i respecte cap a altres cultures i cosmovisions.	3.3. Produir opinions i judicis de valor coherents sobre qüestions socials i polítiques del passat i del present, manifestant actituds de tolerància, respecte i interès cap a altres cultures i cosmovisions.

Criteris avaluació CE4. Contrastar les identitats individuals amb les col·lectives, identificant les aportacions decisives en la seua construcció i reconeixent i valorant les actuacions de tolerància i respecte.

SEGON CURS	QUART CURS
4.1. Identificar els elements definitoris més significatius de les identitats individuals i col·lectives del propi entorn.	4.1. Identificar els elements definitoris de les identitats individuals i col·lectives més significatives del present establint la seua connexió amb fets del passat.
4.2. Expressar opinions de respecte i tolerància cap a altres identitats, tant individuals com col·lectives.	4.2. Argumentar a favor de les actituds tolerants, respectuoses i d'interès cap a altres identitats, tant individuals com col·lectives.
4.3. Mostrar actituds d'interès i respecte cap a altres identitats, tant individuals com col·lectives.	4.3. Promoure i exercir propostes pràctiques de convivència a l'aula i en el propi entorn social.

Criteris d'avaluació CE5. Explicar les interrelacions econòmiques fonamentals entre els elements de l'espai físic i les activitats de les societats humanes, així com la seua repercussió en la sostenibilitat.

SEGON CURS	QUART CURS
5.1. Situar les activitats econòmiques i els recursos naturals més importants en l'espai geogràfic.	5.1. Identificar i descriure les interrelacions entre els grups i les societats humanes i el medi ambient que han donat lloc a problemes i conflictes per l'accés als recursos naturals.
5.2. Detectar els problemes territorials i mediambientals més importants, tant a escala global com local, i fer propostes amb criteris de sostenibilitat.	5.2. Explicar les causes de problemes i conflictes territorials i mediambientals, diferenciant i relacionant les diferents variables que hi intervenen.
5.3. Identificar i descriure l'impacte sobre el territori de les principals activitats econòmiques, diferenciant entre les que són sostenibles i les que no ho són.	5.3. Plantejar alternatives sostenibles argumentades als problemes i els impactes ocasionats per les activitats humanes.

Criteris d'avaluació CE6. Contrastar els principals models d'ocupació territorial d'organització política i econòmica que expliquen la desigualtat entre els éssers humans, tant a escala local com global.

SEGON CURS	QUART CURS
6.1. Identificar i localitzar els principals models d'organització territorial, política i econòmica.	6.1. Descriure les principals característiques dels diferents models d'organització territorial, política i econòmica.
6.2. Distingir les entitats polítiques i les formes d'organització econòmica més importants dins dels principals models d'organització territorial, política i econòmica, i explicar com incideixen en la vida quotidiana dels seus habitants.	6.2. Exposar raonadament les desigualtats generades pels models d'organització territorial, política i econòmica i explicar-ne les causes.
6.3. Assenyalar els principals problemes territorials, polítics i econòmics, així com els agents socials que hi intervenen a escala local, regional, estatal i supraestatal.	6.3. Explicar els principals problemes territorials, polítics i econòmics generats per les desigualtats i com afecten la vida quotidiana de les persones.

Criteris d'avaluació CE7. Donar arguments des d'una perspectiva crítica, fonamentada en coneixements històrics i la geografia sobre problemes socials rellevants, assumint valors democràtics i pronunciant-se en la defensa d'aquests.

SEGON CURS	QUART CURS
7.1. Identificar els problemes socials més rellevants de l'actualitat, utilitzant com a guia els Objectius de Desenvolupament Sostenible.	7.1. Justificar com les accions personals incideixen directament en els problemes socials rellevants.

7.2. Establir relacions causals entre les accions humanes i l'origen dels problemes socials més rellevants de l'actualitat.	7.2. Proporcionar arguments propis, fonamentats en la història i en la geografia, sobre els problemes socials més rellevants, reconeixent la incidència que la seua resolució tindrà en la millora les condicions de vida de les persones.
7.3. Mostrar interès pels problemes socials més rellevants i proposar solucions a aquests fonamentades en sabers geogràfics i històrics.	7.3. Proposar solucions per als problemes basades en arguments històrics i geogràfics i que consideren els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).

Criteris d'avaluació CE8. Promoure projectes cooperatius de convivència i participar-hi, prenent com a base la construcció històrica de la Unió Europea, que afavorisquen un entorn més just i solidari mitjançant l'aplicació de valors i procediments democràtics.

SEGON CURS	QUART CURS
8.1. Participar en projectes cooperatius, assumint diversos rols amb responsabilitat i reconeixent les aportacions dels seus iguals.	8.1. Participar en projectes cooperatius, assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, fent costat a companys i companyes i demostrant empatia.
8.2. Denunciar les situacions injustes i d'exclusió en qualsevol àmbit, prenent com a exemple la història d'Europa.	8.2. Denunciar les situacions injustes i d'exclusió, argumentant a favor del diàleg i la inclusió com a maneres de superar-les.
8.3. Aplicar els principis democràtics i el diàleg per a resoldre els conflictes.	8.3. Argumentar i aplicar els principis democràtics i el diàleg per a plantejar la resolució dels conflictes, tant en l'àmbit quotidià com a escala global, especialment utilitzant el referent de la construcció històrica de la Unió Europea.

Criteris d'avaluació CE9. Identificar l'origen i reconèixer el valor del patrimoni cultural i natural, especialment dels elements geogràfics, històrics i artístics, tant a escala local com a escala global, i participar en l'elaboració i la difusió de propostes que n'afavorisquen la preservació i la valoració.

SEGON CURS	QUART CURS
9.1. Identificar béns patrimonials històrics, geogràfics i artístics, tant a escala global com local.	9.1. Identificar les característiques dels elements patrimonials, i relacionar-les amb estils artístics, època històrica i entorn geogràfic.
9.2. Elaborar treballs de síntesi sobre el patrimoni més pròxim que reconeguen la seua varietat i importància com a element identitari.	9.2. Elaborar i exposar propostes argumentades que contribuïsquen a la preservació del patrimoni i la seua valoració, i que el reconeguen com a bé social.